

European Digital Media Observatory
Europski opservatorij za digitalne medije

OD PANDEMIJE DO RATA U UKRAJINI: GODINU I POL DANA BORBE PROTIV DEZINFORMACIJA

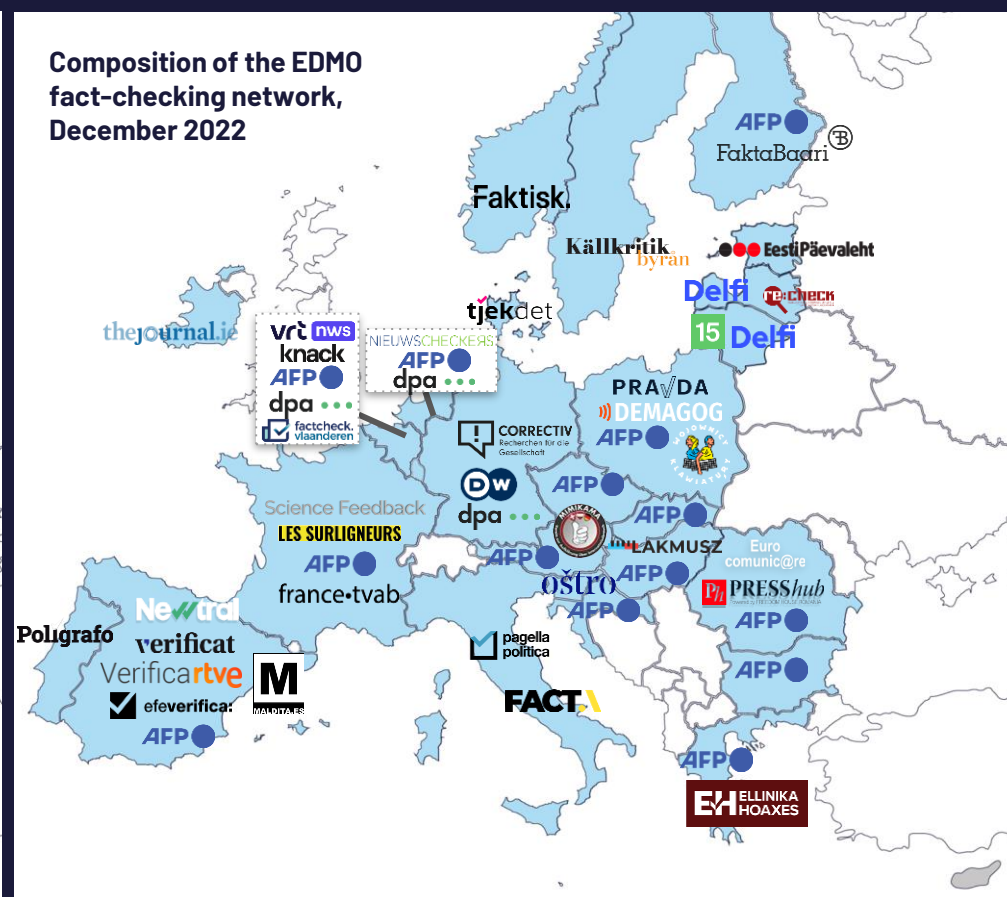
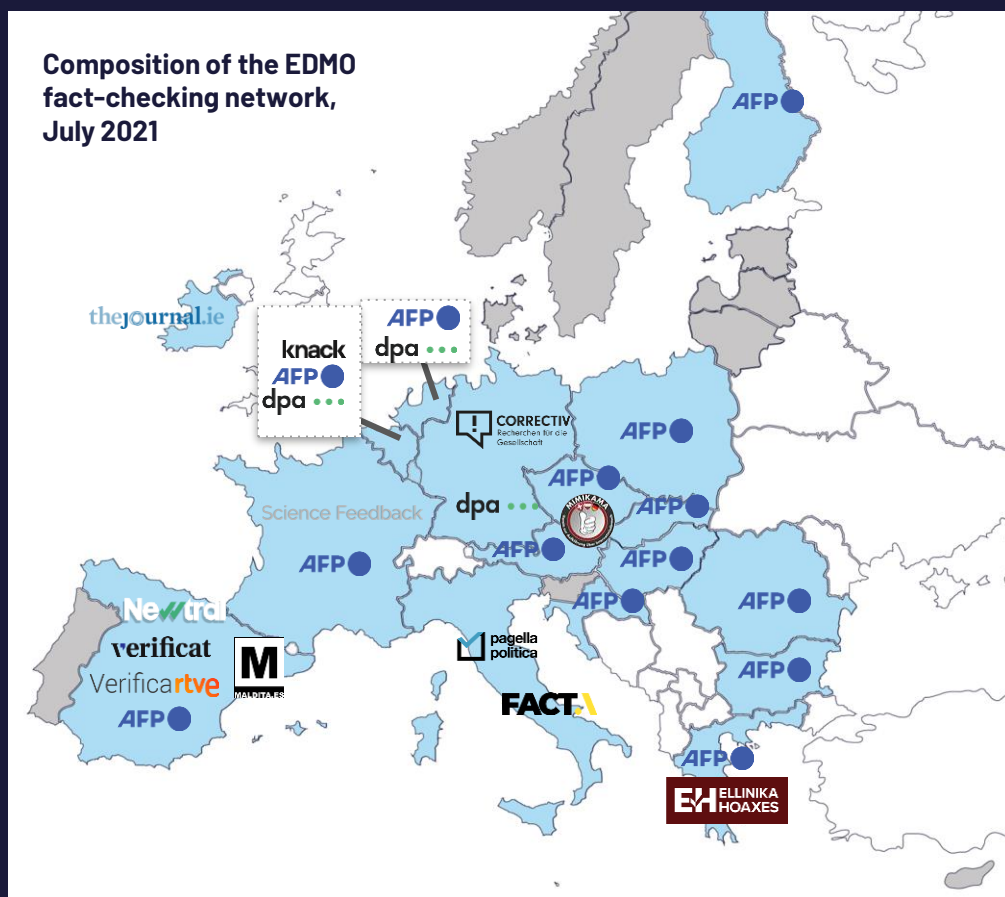
Specijalno kratko izdanje – EDMO podatak – provjera mreže

Objavljeno u veljači 2023

JAKA MREŽA U RAZVOJU

EDMO mreža za provjeru činjenica ima za cilj poticati jaču suradnju između **Europskih organizacija za provjeru činjenica**, da bi omogućila brzu i sposobnu komunikaciju među njima i producirala, zahvaljujući zajedničkim naporima, niz rezultata provjere činjenica. Jedan od njezinih glavnih rezultata bio je **mjesečni sažetak o dezinformacijama na razini EU-a**.

Kada je bio objavljen prvi podatak, u srpnju 2021 EDMO mreža sastojala se od 13 organizacija za provjeru činjenica, pokrivajući 18 država članica EU-a. U sljedećim mjesecima je postala još jača: kada je bio objavljen 18 podatak, u prosincu 2022 ova mreža je narasla na 37 organizacija za provjeru činjenica, pokrivajući 25 država članica EU* i Norvešku.

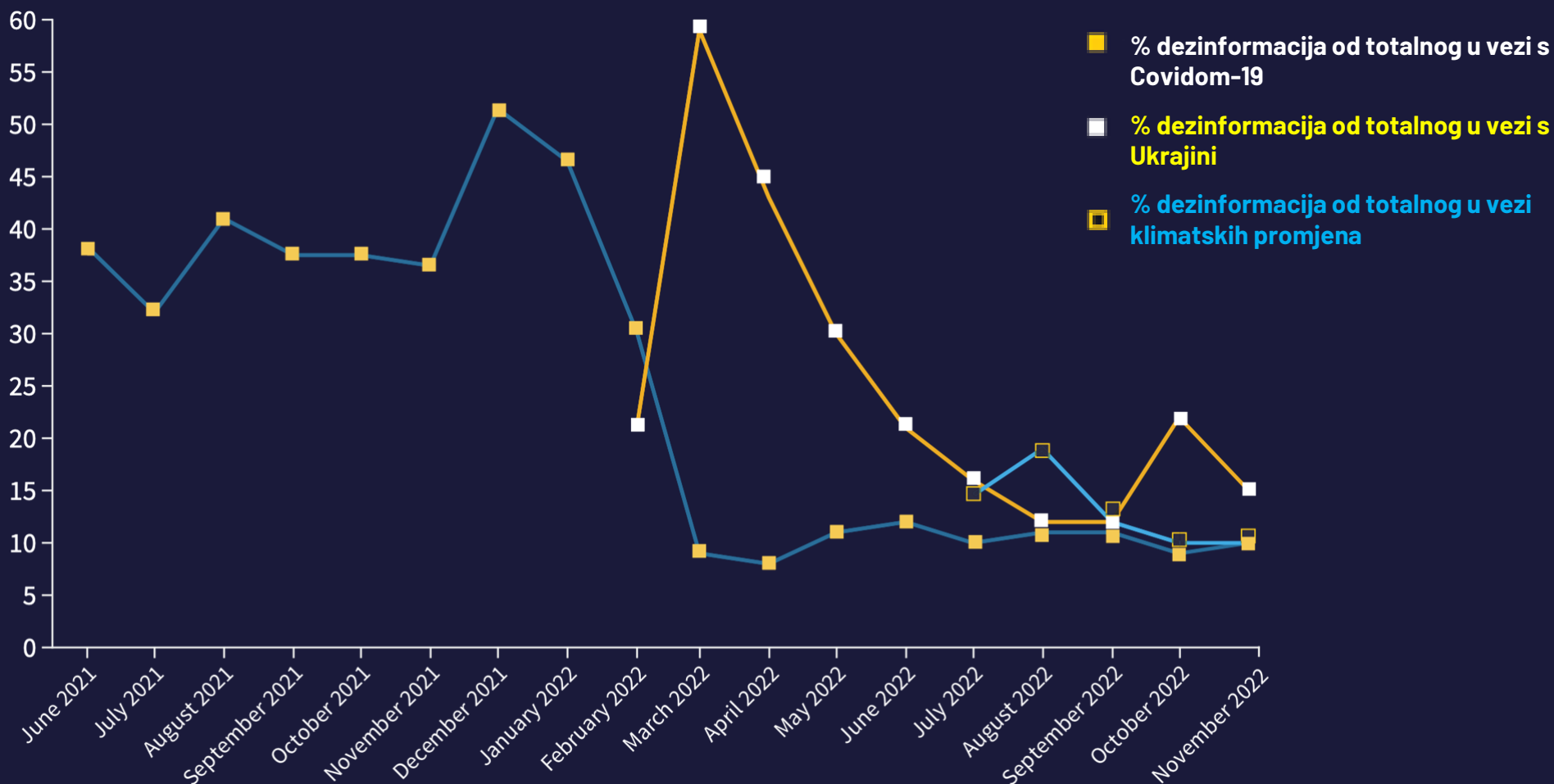

Od članova mreže traže se mjesečni podaci o njihovom radu na provjeri činjenica na nacionalnoj razini, kako bi se identificirali trendovi i narativi u dezinformacijama na razini EU.

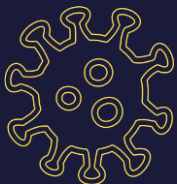
Broj ispitanika na mjesečnom upitniku porastao je s prosječnih 11 za prva tri mjesečna izvješća (srpanj-kolovoz-rujan 2021) na prosječnih 27 u posljednja tri mjesečna izvješća (listopad-studen-prosinac 2022).

DEZINFORMACIJE U EU: GLAVNE TEME

Od svog prvog objavljivanja, EDMO-a mesečni izvještaji mjere udio otkrivenih **dezinformacija o COVID-19** u ukupnom, to jest ukupnoj količini artikala koje su članovi mreže provjerili u određenom mjesecu. Od veljače 2022 otkrivena **dezinformacije o ratu u Ukrajini** bila je također izmjerena, a od srpnja 2022 i **dezinformacije vezane uz klimatske promjene**.

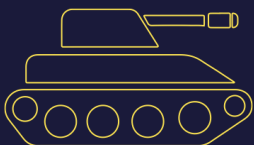

Lipanj 2021; Srpanj 2021; Kolovoz 2021; Rujan 2021; Listopad 2021; Studeni 2021; Prosinac 2021; Siječanj 2022; Veljača 2022; Ožujak 2022; Travanj 2022; Svibanj 2022; Lipanj 2022; Srpanj 2022; Kolovoz 2022; Rujan 2022; Listopad 2022; Studeni 2022

Dezinformacije vezane uz COVID-19, od početka EDMO praćenja, zabilježile su najveći postotak u prosincu 2021 (51,5% od ukupno otkrivenih dezinformacija) i siječnju 2022 (46,5%), što odgovara valu slučajeva zabilježenih u EU u zimskom razdoblju 2022./2023.

Čini se da su dezinformacije vrlo često pomoćne informacije, jer se čini da prate trendove u glavnim medijima. Dakle, u razdoblju dramatičnog porasta broja slučajeva COVID-19, informacije su opsežno pokrivala pandemiju, a dezinformacije su se također usredotočile na tu temu

Dezinformacije vezane uz Ukrajinu kao da nisu postojale do početka rata, čak iako su vijesti o koncentraciji ruskih trupa već bile prisutne u glavnim medijima u razdoblju od siječnja do veljače 2022. Od 24. veljače broj lažnih vijesti o Ukrajini naglo je porastao, a u ožujku je postotak otkrivenih dezinformacija o ratu dosegao novi rekord u seriji od EDMO isveštaja za jednu temu: 59% od ukupno otkrivenih dezinformacija.

Od tada je postotak stalno padao do kraja ljeta, dostizao je najnižu točku u rujnu 2022. U listpadu i studenom 2022. postotak je ponovno počeo rasti, iako je daleko od nivoa zabilježenih u prvim mjesecima rata.

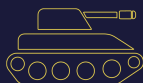
Dezinformacije vezane s klimatskim promjenama nikada nisu dosegle vrhunac otkriven o dezinformacijama vezanim uz Ukrajinu i COVID-19, prema sažetcima EDMO-a. Otkako ga je EDMO izvještaj počeo mjeriti (srpanj 2022), nikada nije išao više od 20% od ukupno otkrivenih dezinformacija. Vrhunac je dosegao u kolovozu 2022, vjerojatno zbog toplinskih valova koji su pogodili Europu tijekom ljeta, a zatim se u biti prepolovio kao postotak ukupnog broja. Ali vrijedi napomenuti da je u EU-u stalna tema dezinformacija.

DEZINFORMACIJE U EU: GLAVNI NARATIVI

Uobičajeni aspekt otkrivenih dezinformacija o pandemiji, ratu u Ukrajini i klimatskim promjenama jest taj da glavni narativi imaju tendenciju ustrajati u vremenu, pronalazeći nove načine pojavljivanja. Na primjer, Svjetsko Prvenstvo u Kataru u studenom 2022. ponovno je pokrenulo staru dezinformacijsku priču o tome da su Ukrajinci pro-Nacisti.

Velika većina dezinformacijskih narativa otkrivenih u mjesečnim izvještajima EDMO-a kada je praćenje počelo i dalje je aktivn od studenog 2022. (ovdje se uzima u obzir 18. do posljednji mjesečni sažetak EDMO-a).

Rat u Ukrajini

Dezinformacija narativa

Prvo otkrivanje

Još uvijek otkrivena

Ruska invazija na Ukrajinu je opravdana (npr. u Donbasu je bio genocid nad civilima koji govore ruski)

veljača 2022

Proukrajinska ratna propaganda (npr. "Duh Kijeva")

veljača 2022

Proruska ratna propaganda (npr. preuveličavanje ruskih vojnih postignuća)

veljača 2022

Ukrajinski predsjednik Volodimir Zelenski je nacist, sotonist, narkoman, kukavica itd.

veljača 2022

Zapadni tradicionalni mediji (npr. BBC ili CNN) šire lažne vesti/lažne slike o ratu

veljača 2022

Najgori masakri u ratu su inscenirani (npr. bolnica u Mariupolu, Bucha, Izyum, Kupiansk) / Ukrajinske žrtve su "akteri krize"

ožujak 2022

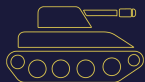

Ukrajinci i ukrajinske snage su uglavnom pronacistički

ožujak 2022

Rat u Ukrajini

Dezinformacija narativa

Prvo otkrivanje

Još uvijek otkrivena

Ukrajinske izbjeglice su nasilne, nacisti, lopovi, paraziti itd.

ožujak 2022

Vojna, ekonomska i humanitarna pomoć Ukrajini je beskorisna/opasna, zbog ukrajinske korupcije i nepouzdanosti (npr. zapadno oružje prodato crnom tržištu)

ožujak 2022

Preuveličano rusofobično raspoloženje u europskim zemljama (posebno u baltičkim državama)

Ožujak 2022

Preuveličane negativne ekonomske, socijalne, političke posljedice rata u Rusiji

ožujak 2022

Preuveličane negativne ekonomske posljedice rata i sankcija u Europi

ožujak 2022

Ukrajinski saveznici su pronacistički/iskorištavaju Ukrajinu (npr. Poljska želi osvojiti zapadnu Ukrajinu; SAD jeftino kupuje ukrajinsku zemlju itd.)

ožujak 2022

Dezinformacija pripovijesti

	Prvo otkrivanje	Još uvijek otkrivena
Pandemija <u>je prevara</u>	Lipanj 2021	✓
Sars-Cov-2 zapravo nije toliko <u>opasan</u>	Lipanj 2021	✓
<u>Teorije zavjere</u> o depopulaciji svijeta/eksperimentiranju na ljudima/umetanju čipova ("plandemija")	Lipanj 2021	✓
<u>Cjepiva protiv COVID-19</u> su vrlo opasna/smrtonosn	Lipanj 2021	✓
Cijepljene osobe <u>sPRIJEČENE SU</u> u nizu aktivnosti (<u>npr. vožnja</u>)	Lipanj 2021	✓
PCR testovi, <u>maske za lice</u> i druga sredstva za prevenciju COVID-19 su beskorisni	Lipanj 2021	✓
<u>Čudesni lijekovi/lijekovi</u> protiv COVID-19	Lipanj 2021	✓
Jasan dokaz da je virus Sars-Cov-2 <u>proizveden</u> u kineskom laboratoriju	Lipanj 2021	✗
Prosvjedi protiv mjera suzbijanja COVID-19 <u>veći</u> su od onoga što tradicionalni mediji prikazuju	Srpanj 2021	✗
<u>Brutalna represija</u> protesta/ekstremne kazne za necijepljene	Srpanj 2021	✓
Protesti <u>su bili uspješni</u> u mnogim zemljama, što je primoralo vlasti da obustave kampanje cijepljenja	Rujan 2021	✓

Dezinformacija narativa

Klimatske promjene nisu stvarne i/ili nisu povezane s ljudskim aktivnostima

Tradicionalni mediji šire paniku lažnim vijestima i/ili manipuliranim slikama

Klimatska kretanja su licemjerna i/ili glupa

Obnovljivi izvori energije, recikliranje i električna vozila beskorisni su ili opasni

Fosilna goriva nemaju snažan negativan utjecaj na klimatske promjene

Prvo otkrivanje

Srpanj 2022

Srpanj 2022

Srpanj 2022

Srpanj 2022

Kolovoz 2022

Još uvijek otkrivena

DRUGE RELEVANTNE TEME DEZINFORMACIJE

Migranti, institucije EU, LGBTQ+ zajednice

Tijekom mjeseci obuhvaćenih mjesečnim izvještajima EDMO-a, otkrivene su druge značajne teme dezinformacija, čak i ako nisu posebno praćene u njihovoj evoluciji kao postotak ukupnog broja zbog njihove sveukupne manje prisutnosti.

Migranti, stranci – osobito muslimanske vjeroispovijesti – i etničke manjine stalna su meta dezinformacija, kao i LGBTQ+ zajednice te političari i institucije EU-a

Glavni događaji u vijestima

Dezinformacije se također rutinski fokusiraju na glavne vijesti trenutka. Na primjer, kada je **kraljica Elizabeta II** umrla u rujnu 2022 otkrivene su mnoge lažne vijesti o kraljevskim pogrebima, okolnostima smrti i tako dalje. Isto se dogodilo i sa **Svjetskim Prvenstvom u Kataru** u studenom 2022.

Lažne vijesti koje se odnose na aktualne teme u vijestima obično mogu biti dvije vrste.

- Prvi je **primamljivanje klikova bez specifičnog temeljnog narativa**, dakle manje opasno i potencijalno štetno od dezinformacija kojima je cilj prenijeti određene poruke.
- Druga vrsta iskorištava trenutni događaj kako bi ponovno **pokrenula napade na tradicionalne mete dezinformacija**, tj. uključuje ga u već postojeći narativ.

Na primjer, povlačenje SAD-a iz Afganistana i kaos koji je uslijedio u zemlji u kolovozu 2021 iskorišten je za širenje lažnih vijesti o tome da **su afganistanski migranti samo mladići, "kukavice"** koje bježe iz zemlje i ostavljaju žene i djecu. Prije zimskih praznika 2021/2022 širila se lažna vijest da **EU ima akcijski plan za ukidanje Božića**. Epidemija **majmunskih boginja** u svibnju 2022 bila je **iskorištena za napad na LGBTQ+ zajednice** lažnim vijestima, a to se dogodilo nakon **masakra u Uvaldeu** u Teksasu. U srpnju 2022 mnoge lažne vijesti iskoristile su **prosvjede nizozemskih farmera** –izazvane odlukom vlade da potakne smanjenje broja stoke, s ciljem da se prepolovi zagađenje azotnim oksidom i amonijakom u zemlji do 2030 – za širenje **poricanja klimatskih promena**. U rujnu 2022 smrt kraljice Elizabete bila je izgovor za širenje dezinformacija o cjepivu protiv COVID-19, e kriza od **plina/cijena iskorištena je za napad na nacionalne i EU političare**. U studenom 2022 Svjetsko Prvenstvo u Kataru bilo je povod za širenje lažnih vijesti o tome da su **Ukrajinci pronacisti**.

Nacionalni izbori u državama članicama EU

Osobito nakon predsjedničkih izbora u SAD-u 2020, lažne vijesti o **lažiranim izborima, izbornim skandalima i prijevarama** pojavile su se u mnogim zemljama EU prije i nakon nacionalnih izbora. Primjeri uključuju:

Dezinformacije o **navodnoj prijevari tijekom izbora za Bundestag u Njemačkoj** je otkriven u rujnu 2021 (npr. lažni glasački listići poštom, nezapečaćene glasačke kutije).

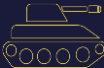
Nešto slično dogodilo se u Francuskoj, tijekom predsjedničkih izbora u travnju 2022, kada su u mnogim zemljama EU otkrivene lažne vijesti o **nestanku 2 milijuna glasova, lažiranju izbora i izbornim prijevarama**.

Ova vrsta dezinformacija kružila je i manjim zemljama. Na primjer, u listopadu 2021 u Latviji su otkrivene mnoge lažne vijesti u kojima se tvrdi da su **izbori "ukradeni"**.

NAJVIRALNIJE LAŽNE VIJESTI OTKRIVENE U EDMO IZVJEŠTAJIMA

Svaki mjesečni sažetak EDMO-a istaknuo je priče s najvećom cirkulacijom u EU-u u promatranom mjesecu, na temelju izvješća osoba koje provjeravaju činjenice. Vidi se **10 priča koje su najviše kružile**, tijekom 18 analiziranih mjeseci su:

Lažne vijesti	Tema	Mjesec kad je otkriveno	Zemlje otkrivanja (Br.)
Ukrajina je domaćin tajnih američkih bio-laboratorija (npr.)		Ožujak 2022	22
Bolnicu u Mariupolju nije bombardirala Rusija, a napad su organizirale ukrajinske snage (npr.)		Ožujak 2022	20
Zapadni mediji šire lažne vijesti o ratu u Ukrajini (npr.)		Ožujak 2022	20
Užasne scene snimljene u Buči priredile su ukrajinske snage (npr.)		Travanj 2022	20
Video zapisi/slike/vijesti koje pokazuju korištenje kokaina od strane Zelenskog (npr.)		Travanj 2022	20
Iznenada umro, "dokumentarac" o cjepivima protiv Covid-19 koji širi teorije zavjere i lažne vijesti/zavaravajuće informacije o cijepljenju (npr.)		Studeni 2022	20
Obmanjujuće tvrdnje o izvršnom direktoru kompanije Pfizer koji je priznao da kompanija nije pravilno testirala svoje cjepivo protiv COVID-19 (npr.)		Listopad 2022	19
Video koji prikazuje Ruse u redu od 35 km na finskoj granici nakon Putinove objave djelomične mobilizacije (npr.)		Rujan 2022	16
Video snimci i slike van konteksta povezane s protestima antivladinih farmera u Nizozemskoj (npr.)		Srpanj 2022	16
Vremenske karte se manipuliraju kako bi se preuveličale klimatske promjene (npr.)		Srpanj 2022	15

Iz popisa jasno proizlazi da je **rat u Ukrajini**, posebno u njegovim prvim mjesecima, bio tema **najnovijih otkrivenih lažnih vijesti**. U mnogim slučajevima te lažne vijesti odražavale su rusku propagandu (na primjer o bombardiranju bolnice u Mariupolu, masakru u Buchi i tajnim američkim biolaboratoriju).

Proruske dezinformacije nedvojbeno su **glavni fenomen dezinformacija** povezan s ratom, ali mjesečni izvještaji EDMO-a otkrili su **i neke antiruske i/ili proukrajinske dezinformacije** (na primjer, preuveličavanje postojećeg fenomena mladih Rusa koji bježe iz zemlje kako bi izbjegli regrutaciju).

Dezinformacije povezane s COVID-19 proizvele su neke viralne lažne vijesti koje su otkrili mjesečni izvještaji EDMO-a. Vjerojatno su najrelevantniji primjeri kružili na početku pandemije 2020 godine, kada još nisu objavljeni mjesečni izvještaji EDMO-a.

METODOLOGIJA

Informacije sadržane u ovom izvještaju prikupljene su analizom 18 EDMO mjesečnih izvještaja objavljenih do kraja 2022. (<https://edmo.eu/fact-checking-briefs/>). Referentni period: lipanj 2021. – studeni 2022. Glavni urednik: Tomaso

Kaneta, Pagella Politica/Facta.nevs.

Za više informacija: t.canetta@pagellapolitica.it

EDMO je dobio sredstva od Europske unije pod brojem ugovora: LC-01935415